

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศใด ๆ ก็ตาม มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่จะต้องได้รับการพัฒนา ก่อน สิ่งที่จะพัฒนามนุษย์ก็คือ การศึกษา ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นนักการศึกษาได้กล่าวไว้ว่า

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างคนเพื่อการพัฒนาประเทศ รัฐเล็งเห็นถึงความสำคัญและตระหนักในหน้าที่ของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับประถมศึกษา ที่ป็นรากฐานสำคัญของการศึกษา ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประถมศึกษา จึงเป็นความพยายามอย่างหนึ่งของรัฐที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาของประเทศให้เหมาะสมสอดคล้อง กับภาวะเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี แต่ความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมิได้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของตัวหลักสูตรแม่บทเพียงอย่างเดียว เพราะกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรถ้าจะให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะต้องอาศัยขั้นตอนการนำไปใช้ ในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น กิจกรรมที่สำคัญที่สุดคือการสอนหรือกล่าวได้ว่าการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การสอนของครูเป็นส่วนใหญ่ (สุมิตร คุณานุกร, 2523)

กรมวิชาการ (2520) ได้เสนอข้อคิดในการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ไว้ว่า การที่จะให้ครูได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสอนนั้น ความสำเร็จของหลักสูตรอยู่ที่กระบวนการสอน ครูจะต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนมาเป็นการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เด็กรู้จักคิด ค้นคว้า การแก้ปัญหาและมีกิจกรรมภาคปฏิบัติให้มากขึ้น ที่สำคัญที่สุดคือ ครูจะต้องรับทราบว่าการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจะไร้ความหมาย ถ้าครูไม่เปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมกับสภาพนักเรียน สภาพท้องถิ่น ลักษณะเนื้อหาวิชา และจุดประสงค์การเรียนรู้ ตามหลักสูตร ถึงแม้ว่าหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จะกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรทุกคนมีหลักยึด และรู้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนและวิธีสอน แต่ในขั้นของการนำหลักสูตรไปใช้จริงผู้ใช้หลักสูตรก็ประสบปัญหาในการใช้หลักสูตร ดังจะเห็นได้จากการวิจัย

สังเคราะห์กระบวนการหลักสูตรของกรมวิชาการ (2532) พบว่า การจัดการเรียนการสอนส่วนมากยังเน้นเนื้อหามากกว่ากระบวนการ และครูยังเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ ด้านสมรรถภาพครู พบว่า ครูผู้สอนขาดแรงจูงใจในการสอน จึงไม่พยายามที่จะศึกษาหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ตามแนวที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งไม่ยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของตนเองโดยมีสาเหตุมาจากการขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่ถนัดที่จะสอนในวิชาบางกลุ่ม ไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ไม่ศึกษาหลักสูตรแผนการสอน คู่มือครู และขาดการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

จากสภาพการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว นับเป็นปัญหาสำคัญยิ่ง ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนั้นจึงต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตได้ในสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลง กรมวิชาการ จึงจัดทำหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยมีแนวคิดหลักสำคัญข้อหนึ่ง ในการปรับปรุงหลักสูตร คือ การส่งเสริม ให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ และเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จึงได้กำหนดแนวดำเนินการจัดการเรียนการสอนดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
2. จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับ ความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
3. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง หรือบูรณาการในกลุ่มประสบการณ์ และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
4. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียน กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์กระบวนการสอน
5. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
6. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
7. ให้สอดคล้องแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมายต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ควบคุมกันไปด้วย

9. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

จากแนวดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและที่สำคัญที่สุดการจัดการเรียนการสอนตามแนวดำเนินการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นควบคู่กันทั้งด้านกระบวนการสอนของครูและกระบวนการในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยที่การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการนั้นเป็นไปตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ และการที่บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ได้จะต้องพัฒนาไปตามลำดับขั้นตอนโดยมีเป้าหมายหลักสำคัญ คือ การพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ซึ่งก็คือจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

จากหลักการของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการดังกล่าว กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้พัฒนากระบวนการในการจัดการเรียนการสอนเรียกว่า ทักษะกระบวนการ (สงบ ลักษณะ, 2534) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติ หรือการพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา พัฒนางาน และมีค่านิยมที่ดีโดยที่ทักษะกระบวนการเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการทำงาน หรือการปฏิบัติที่นักเรียนสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ การจัดการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการจึงเป็นการสอนตามลำดับขั้นตอนซึ่งมีทั้งหมด 9 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
- ขั้นที่ 2 คิดวิเคราะห์วิจารณ์
- ขั้นที่ 3 การสร้างทางเลือกหลากหลาย
- ขั้นที่ 4 การประเมินและตัดสินใจเลือกทางเลือก
- ขั้นที่ 5 การวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติ
- ขั้นที่ 6 การปฏิบัติด้วยความชื่นชม
- ขั้นที่ 7 การประเมินระหว่างปฏิบัติ
- ขั้นที่ 8 การปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

ขั้นที่ 9 การประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ทักษะกระบวนการเป็นกระบวนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) โดยเฉพาะกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นกลุ่มประสบการณ์หนึ่ง ใน 5 กลุ่มประสบการณ์ของหลักสูตร ซึ่งได้มีการลดจุดประสงค์และปรับเนื้อหาโดยการตัดส่วนที่ไม่จำเป็นออก กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นมวลประสบการณ์พื้นฐานที่จำเป็น และสามารถเกื้อกูลให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเอง เข้าใจธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมตนทั้งทางสังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนเองและสรรพสิ่งต่างๆ มีความคิด สติปัญญา ค่านิยม สามารถดำรงชีวิตได้ แก้ปัญหา พัฒนาและปรับปรุงชีวิตของตนเอง ครอบครัวยุคและสิ่งแวดล้อม สู่จุดหมายปลายทางอันชอบธรรม โดยเน้นการปลูกฝังทักษะกระบวนการที่จำเป็น อันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตสำหรับผู้เรียน ได้แก่ ทักษะกระบวนการการรวบรวมข่าวสารข้อมูล ทักษะกระบวนการคิด ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางสังคม และทักษะกระบวนการทำงาน (กรมวิชาการ, 2533)

การสอนถือเป็นหัวใจในการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย แต่จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตามที่ สมจินตนา วงศ์แสง (2524) ศึกษาปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของครู เขตการศึกษา 12 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สันหัต อินทริกานนท์ (2527) ซึ่งศึกษาปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในระดับประถมศึกษา การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ครูขาดความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ถึงแม้ว่า จะมีแนวดำเนินการสอนที่หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กำหนดไว้แล้วก็ตาม แต่ครูก็ไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนได้ ถึงแม้ว่าทักษะกระบวนการเป็นกระบวนการที่กรมวิชาการริเริ่มขึ้นใช้ในปี พ.ศ. 2533 ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรทั่วประเทศ และเริ่มใช้กับโรงเรียนทั่วไปในปีการศึกษา 2534 (พะยอม แก้วกำเนิด, 2525)

ด้วยเหตุที่การสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการเป็นเรื่องใหม่สำหรับครูผู้สอน ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึง ปัญหาและอุปสรรคในการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น โดยทำการศึกษาครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้ดำเนินการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการตั้งแต่ พ.ศ. 2533

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เป็นหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา และการสาธารณสุข ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พยายามที่จะ

พัฒนากระบวนการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ให้ได้ตามนโยบายของกระทรวง
ศึกษาธิการ ดังนั้น การพัฒนาทักษะกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องสำรวจปัญหาในการสอน
โดยใช้ทักษะกระบวนการในสถานศึกษาแต่ละแห่งก่อน ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้สอนสังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาในการเรียน
การสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ของครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตใน
โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อส่งเสริมและพัฒนากการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ
9 ขั้น ให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษายิ่ง ๆ ขึ้นไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการสอนที่ประสบโดยครูผู้สอน จากการใช้ทักษะกระบวนการ
9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะปัญหาการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ของครู
ผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ตามหลักสูตร
ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้วิจัยถือว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ใช้ทักษะกระบวนการในการ
สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถม
ศึกษาจังหวัดขอนแก่น

2. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของครูกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใน
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นถือว่าเป็นข้อมูลที่เป็น
จริงและเชื่อถือได้

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น หมายถึง กระบวนการสอนที่หลักสูตรประถมศึกษา
พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้
ปัญหาเป็นเพื่อพัฒนานิสัย 3 ประการ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะประจำตัว เมื่อพ้นจาก
โรงเรียนคือ คิดอย่างเป็นระบบ วางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ และปรับได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หมายถึง กลุ่มประสบการณ์หนึ่งของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ซึ่งเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ในด้านอนามัย ประชากร การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพปัญหา กระบวนการแก้ปัญหาและสามารถนำประสบการณ์เหล่านี้ไปใช้ในการดำรงชีวิต

ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้สอนที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น

ปัญหาและอุปสรรคในการสอน หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งครอบคลุมทั้ง 4 ด้านคือ ปัญหาด้านนโยบายและแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นในการสอน ด้านความรู้ความเข้าใจในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นในการสอน ด้านการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นในการสอน

ปัญหาและอุปสรรคด้านนโยบายและแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นในการสอน หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการกำหนดและการปฏิบัติตามนโยบายและแผนงานของโรงเรียน ในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ปัญหาและอุปสรรคด้านความรู้ความเข้าใจ การใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นในการสอน หมายถึง ปัญหาของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ในหลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง 2533 ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น เทคนิค วิธีสอน และกระบวนการต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถของครูผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในการใช้ทักษะกระบวนการสอน ตั้งแต่การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการสอน การวัดผล ประเมินผลในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นในการสอน หมายถึง ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ในการสนับสนุนการสอนกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

จะได้ข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาประสิทธิภาพการสอนโดยใช้ทักษะ กระบวนการ 9 ขั้น ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อสนองเจตนารมณ์ของ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ต่อไป โดยเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่ใน การจัดการศึกษา การนิเทศการศึกษา และครูผู้สอน